

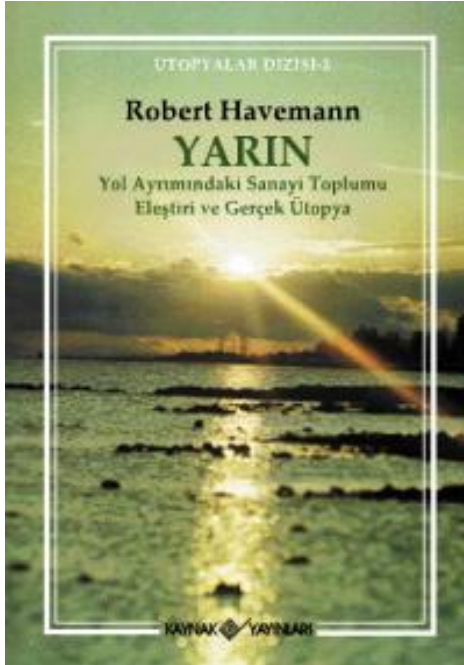
ÇAĞDAŞ BİR ÜTOPYA: YARIN

4 Temmuz 2021

Yıldırım Koç

Robert Havemann'ın ütopyası, II. Dünya Savaşı sonrasında sosyalizmi kurma çabası içinde kurulan devletlerdeki uygulamalara alternatif olarak geliştirilen çağdaş bir çalışmaydı. (Robert Havemann, **Yarın, Yol Ayrımındaki Sanayi Toplumu, Eleştiri ve Gerçek Ütopya**, Kaynak Yay., İstanbul, 2005)

Robert Havemann bir Alman komünistiydi. 11 Mart 1910 tarihinde Almanya'da doğdu. 1929-1932 döneminde Berlin ve Münih'te eğitim gördü ve fiziki kimya alanında doktora derecesi aldı. 1932 yılında Alman Komünist Partisi'ne üye oldu ve Naziler'e karşı oluşturulan direniş örgütünün kurucularından biriydi. Faşizme karşı mücadele etti. 1943 yılında Gestapo tarafından yakalandı ve ölüme mahkum edildi. Ancak arkadaşları, Havemann'ın kimyasal silahlar konusunda önemli çalışmalar yaptığını ileri sürerek, ölüm cezasının yerine getirilmesini birkaç kez ertelettiler. 1945 yılında Brandenburg-Görden Hapishanesi'nden Sovyet Kızıl Ordusu tarafından kurtarıldı. 1946 yılında, Alman Komünist Partisi'nin devamı olan Sosyalist Birlik Partisi'ne girdi. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde 1949-1963 döneminde milletvekilliği yaptı. Berlin'deki Humboldt Üniversitesi'nde fiziksel kimya bölümünde profesör oldu ve kendisine 1959 yılında Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin ulusal ödülllerinden biri verildi. Ancak Sovyetler Birliği'ne ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne eleştirel bir tavır

benimsedi;

uygulamaların sosyalizmden sapma olduğunu ileri sürdü. 1963 yılında Parti'den çıkarıldı; üniversitedeki görevinden uzaklaştırıldı. 1976-1978 döneminde Grünheide köyünde ev hapsine mahkum edildi. Uzun bir akciğer hastalığından sonra 1982 yılında öldü.

Yarın, Yol Ayrımındaki Sanayi Toplumu, Eleştiri ve Gerçek Ütopya isimli kitabı 1979 yılında yayımlandı.

Kitapta, bir çift ve çocukları 1 Temmuz 1980 günü Ütopya ülkesine giderler.

Bu ülkede geliştirilmiş olan çok ileri teknoloji sayesinde insanların çok büyük bölümü doğrudan üretim faaliyetinden kurtarılmıştır.

“Sanayide çok az insan, sadece yüksek vasıflı uzmanlar çalışıyor. Vasıfsız ya da sizin bildiğiniz anlamda sanayi işçisi bizde yok artık. Üretim tamamen otomatikleşti. Ürünlerin kalitesi ve tasarımları on yıllarca aynı kalıyor. (...) Bütün o bürokrasi de sanayimizden çıkıp gitti. Ütopya'da artık para da

olmadığından, ücret ve maaş da yok, faturalar ve bankalar da. Böylece bürokrasinin eski görevlerinin bu bölümü tamamen ortadan kalktı. Üretimin plana uygun ve hatasız yürümesi için, yan ürünlerin ve yedek parçaların depodaki stoklarının düzenli kontrolü ve denetimi gerekiyorsa, bu iş, hiçbir insan eli değmeden, bilgisayar kumandalı otomatik 'yönetim' tarafından, hatasız olarak yapılır.”

“Seralarda yapılan hasat çalışmalarının tümü –tarladakilerin de- tom olarak otomatikleştirilmiştir. Tohumlar da otomatlar tarafından ekilir. Çok az fire veren, en basit hasat otomatlarının kullanılmasına imkan verecek şekilde çalışırlar. Yeni fidanların ilk büyüme devresini aşıp birbirlerinden ayrılmaları gerektiği zaman da, bu işi makinelerle yaparız. (...) Bitki hastalıklarına karşı böcek zehri ya da tedavi için kimyevi maddeler kullanmamıza gerek yok.”

Ütopya’da devlet yoktur, hükümet yoktur, polis yoktur, insanları yöneten bir yapı yoktur.

İnsanların yaşamları da son derece sadedir. Örneğin, ziyaret ettikleri bir evin mutfağına ilişkin gözlemler şöyledir: “Bir sürü tenceresi, tavaşı, tası vardı, bazıları bakırdandı, fakat büyük çoğunluğu ateşe dayanıklı, pişmiş topraktan, kahverengi ve açık sarı renk tonlarında çanak çömlekti.”

Ütopya’da çok ileri bir teknoloji kullanıldığından, her türlü israf önlendiğinden ve sade bir yaşam sürüldüğünden, çalışma zorunluluğu yoktur: “Ütopya’da hiçbir biçimde çalışma zorunluluğu yoktu. Zaten böyle bir zorlama kimden gelecekti ki? Temel görevi, insanları insanlık dışı işler yapmaya zorlamak olan acımasız baskı mekanizması devlet zaten artık yoktu.”

Bu uygulamaya, Ütopya’yı ziyaret eden ailenin tepkisi şöyle oldu:

“Lakin bir topluluk, hiçbir çalışma zorunluluğu olmadan var olabilir ve tüm bireylerine bakabilir, onları besleyebilir, konut ihtiyaçlarını karşılayabilir, giyinmelerini sağlayabilir mi? İnsanlar mutlaka tembelce yatacak ve onlar için çalışacak birkaç enayi bulacaklardır. Bunlar, eskiden beri, devlet zorunun kaçınılmazlığının kanıtı olarak öne sürülen itirazlardı. Karşı tez olarak ise, bazen, teknik açıdan çok gelişmiş ileri komünist toplumda, toplumun devamı için çok az insan emeğine ihtiyaç olduğu ve bu nedenle artık çalışma zorunluluğuna gerek duyulmayacağı savı duyulurdu. Mutlaka çalışmak isteyen insanları ise, onlara yan uğraşlar bularak başka yöne kaydırmak gerekirdi. Böyle bir durumda ana sorun, gönüllü çalışacak insanlar bulmak değil de, boş zamanları doldurma işinin organizasyonu olacaktı. İnsanların canlarının sıkılmaması ve budalaca düşüncelere saplanmamaları için, anlamsız buldukları yaşamlarının getirdiği can sıkıntısı ve ahmaklığı, muhtemelen tehlikeli saldırgan davranışlara dönüştürmeye kalkmalarını önlemek için gerekliydi bu.”

Ütopyalılar bu görüşlere şöyle karşı çıktılar:

“Üretken bir uğraşı, bütün insanlara zevk verir. Kendi ellerimizle yaptığımız eşyalar, pek bir iddiası olmasa bile, bizim için çok daha değerli ve anlamlıdır; onları sırf kullanım değerleriyle ölçmeyiz. Bir insanın kendi yaratıcılığına dayanarak yaptığı bir hediye, satın alınan hediyeden daha çok memnun eder hediyeyi alanı. İnsanlar, küçük bahçelerinde çalışırken; yazlık bir çardak yaparken ya da farklı hobileriyle uğraşırken; karmaşık aletler gerektiren en ince mekanik işlerden, kendi kendilerine öğrendikleri sanatsal faaliyetlere kadar; ressam, heykeltıraş, ağaç oymacı, seramikçi ya da dans eden arkadaşlarına eşlik eden müzisyenler olarak; gitara eşlik eden şarkılar söylerken veya akordeon çalarken; nasıl da canla başla, sebatla, yaratıcılıklarını ortaya koyarak çalışırlar.”

Ütopya’da öğretim ve eğitim, öğrenme, araştırma ve öğretme, süreklidir.

Kapitalizmde üretilen ürünler, yenilerinin alınmasını zorunlu kılacak biçimde, dayanıksız yapılır. Ayrıca “moda” değişiklikleri sayesinde kullanılabilir birçok ürün kenara veya çöpe atılır. Kapitalizm bu nedenle de kaynakları tüketerek doğayı tahrip eden, insanların gereksiz yere daha fazla çalışmalarını gerekli kılan bir düzendir. Halbuki Ütopya’da bu işler tümüyle farklıdır:

“Geliştirdiğimiz sentetik elyaflar sayesinde. Hemen hemen hiç aşınmaz ve üst yüzeyine sadece suda çözünür maddeler tutunabilir. (...) Elbiselerim, gömleklerin ve pantolonlarımların büyük bir bölümünü on beş yıldan daha uzun bir süredir kullanıyorum. Güzel ve çok temiz görünmüyorlar mı?”

“Bilim ve onun ürünü teknolojinin gelişmesine bağlı olarak, üretilen malların miktarı sürekli azalıyor. Bunun ana nedeni, ürünlerin ömrünü gittikçe daha fazla uzatmamızdır. Mikroelektronikte olduğu gibi, giysilerimizi ürettiğimiz tekstil elyaflarında da böyledir. Giysilerimizin ömrü bugün bile

bir insanın normal ömrünün kat kat üzerindedir. İnsan ömrü de sizin zamanınızın neredeyse iki katına çıktı.”

“Sunulan malların sayısı da bizim çağımızdakinden çok çok azdır. Bir kere, iş bilir satıcılar tarafından bize, sürekli olarak ve ısrarla, yeninin yenisi diye kakalanan; çoğunlukla kısa bir süre kullandıktan sonra atılan sayısız eşya bir yana, bizde günlük ihtiyaç sayılan birçok eşya, burada artık bulunmuyordu.”

Ütopya’da insanların işe gidiş gelişleri de işkence olmaktan çıkarılmıştır: “İnsanlar işlerine çok yakın oturuyorlar. Hiç kimse, her sabah bir saat ya da daha uzun süre tıka basa dolu banliyö trenleri veya metrolarla 20, 30 ya da daha fazla kilometre yol kat ederek işe gitmek zorunda değildi. Ütopyalıların işyerleri, yürüyerek en fazla bir çeyrek saatte ulaşabilecekleri mesafedeydi.”

Ütopya’da savaş ve silahlanma da yoktur. Silahlanmanın durdurulması ve askeri tesislerin kapatılmasıyla toplumun enerji gereksinimi yaklaşık yüzde 50 azalmıştır. Ayrıca, enerji üretiminde nükleer, termik veya hidrolik santraller değil, yenilenebilen enerji kaynakları ve hidrojen temelli füzyon enerjisi kullanılmaktadır.

Ütopya’da eğitim kültür içindir: “Sınav ve bilgi yoklaması da yapılmıyor, kimse not dağıtmıyordu. Ne karne ne de diploma diye herhangi bir şey vardı. Ütopya’da artık unvan diye bir şey de yoktu. Yüksek düzeyde uzmanlaşmış yaşlı kişilerin de bir unvanı yoktu. Bütün derslerin ve eğitimin amacı bilgi değil, kültürdü.”

Ütopya’da evlilik sevgiye dayalı bir birlikteliktir: “Ütopya’da bizdekine benzer herhangi bir evlilik; resmi dairede evrakla ve mühürle gerçekleşen alışlagelmiş bir evlenme biçimi anlaşılmamalı. Zaten herhangi bir resmi daire; insanların yönetimiyle uğraşan bir merci olmadığı için de böyle bir şey mümkün değil. Ne evlenme ne de boşanma söz konusu. Ama eğer evlilikten insanların sevgi temelinde kurdukları birlikteliği anlıyorsak, o zaman Ütopya’da yürüyen evlilikler bizim geçmiş zamanımızla karşılaştırılamayacak kadar uzun ömürlüdür.”

Ütopya’da hırsızlık ve kıskançlık da aşılmış: “Ütopya’da özel mülkiyet yok. Her şey herkese ait. Hiç kimse bir şeyi alarak kendine en ufak bir yarar sağlamaz. Yani çalmak anlamını yitirdi. Ya da ‘öldürmeyeceksin’ emri. Ütopya’da bir insan diğer bir insanı neden öldürsün? Onu soymak için mi? Bu, tıpkı çalmak kadar anlamsız olurdu. Kıskançlık nedeniyle mi? Biz bu rezil tutkuyu artık tanımıyoruz, çünkü insanlar arasındaki ilişkilerde SAHİP OLMA artık yok. ‘Zina yapmayacaksın.’ Biz sadece insanlar arasındaki sevgiyi tanıyoruz. Ama o, ancak özgür insanları birbirine bağlayan bir bağ olabilir. Sahiplenme hakkı ve sözleşme olarak evliliği bilmiyoruz. Sevgi tam da sevgililerin aşkları için hiçbir yükümlülüğe, hiçbir şeye zorlanmamalarına; sadece kendi duygularının gücüyle; yani kendi özgür kararlarıyla hareket etmelerine dayanır.”

Ütopya’da insanlar, kapitalizmin tüketim çılgınlığından kurtulmuş olarak sade bir yaşam sürdürmektedir. Herşey ortak mülkiyettedir. Tüketilen ürünler, kâr amaçlı değil, ihtiyaçların karşılanması amacıyla üretilmektedir ve çok dayanıklıdır. Kadınlar ve erkekler aynı şekilde özgürdür. Ütopya’da büyük kentler yoktur. Yerleşim birimleri de doğayla içiçedir. Bu nedenle araba yolları ve havaalanları yoktur. Ütopya’da sürekli yayın yapan televizyon kanalları bulunmamaktadır. Bilgiye erişim, bir merkezi elektronik sistem aracılığıyla sağlanmaktadır. Eğitimin amacı, bilgi ezberlemek değil, kolayca erişilebilen bilgileri kavrayabilmek, analiz edebilmektir.